

TARIX FALSAFASI, SIVILIZATSIYA VA MADANIYAT

¹**Sanaqulov Hojiakbar Azizjon o'g'li**

¹Toshkent davlat tibbiyot universiteti talabasi

Ilmiy rahbar: ²**Umarova Farida Saidikromovna**

²Falsafa fanlari nomzodi, dotsent

***Annotatsiya:** ushbu maqolada tarix falsafasining mazmun-mohiyati, sivilizatsiya va madaniyat tushunchalarining o'zaro bog'liqligi falsafiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Tarixiy jarayonlarga nisbatan falsafiy yondashuvlar, ayniqsa, Sharq va G'arb tafakkurida shakllangan sivilizatsion qarashlar tahlil qilinib, madaniyat taraqqiyoti tarix falsafasining muhim omili sifatida talqin etiladi. Muallif sivilizatsiyani jamiyat taraqqiyotining bosqichi, madaniyatni esa insoniyatning ma'naviy-ma'rifiy yutug'i sifatida ko'rsatib, ularning o'zaro aloqadorligi va zamonaviy global jarayonlardagi o'rnini yoritishga harakat qiladi. Maqola, shuningdek, tarixiy voqealarning madaniy merosga aylanishi va bu jarayonni falsafiy tushunish masalalariga e'tibor qaratadi.*

***Kalit so'zlar:** tarix falsafasi, sivilizatsiya, madaniyat, tarixiy tafakkur, jamiyat taraqqiyoti, madaniy meros, sivilizatsion yondashuv, falsafiy tahlil, Sharq va G'arb tafakkuri, tarixiy jarayonlar, ma'naviyat, global jarayonlar.*

ФИЛОСОФИЯ ИСТОРИИ, ЦИВИЛИЗАЦИИ И КУЛЬТУРЫ

¹**Санакулов Ходжиакпер Азизжон угли**

¹Студент Ташкентского государственного медицинского университета

Научный руководитель: ²**Умарова Фариди Саидикромовна**

²Кандидат философских наук, доцент

***Аннотация:** в статье анализируется сущность философии истории и взаимосвязь понятий цивилизации и культуры с философской точки зрения. Анализируются философские подходы к историческим процессам, в*

частности цивилизационные воззрения, сформированные в восточной и западной мысли, а культурное развитие трактуется как важный фактор философии истории. Автор рассматривает цивилизацию как стадию общественного развития, а культуру — как духовное и образовательное достижение человечества, пытается пролить свет на их взаимосвязь и место в современных глобальных процессах. В статье также уделяется внимание трансформации исторических событий в культурное наследие и философскому осмыслению этого процесса.

Ключевые слова: философия истории, цивилизация, культура, историческая мысль, общественное развитие, культурное наследие, цивилизационный подход, философский анализ, восточная и западная мысль, исторические процессы, духовность, глобальные процессы.

PHILOSOPHY OF HISTORY, CIVILIZATION AND CULTURE

¹**Sanaqulov Hojiakbar Azizjon ugli**

¹Student of Tashkent State Medical University

Scientific supervisor: ²**Umarova Farida Saidikromovna**

²Candidate of Philosophy, Associate Professor

Abstract: *this article analyzes the essence of the philosophy of history, the interrelationship of the concepts of civilization and culture from a philosophical perspective. Philosophical approaches to historical processes, especially civilizational views formed in Eastern and Western thought, are analyzed, and the development of culture is interpreted as an important factor in the philosophy of history. The author shows civilization as a stage of social development, and culture as a spiritual and educational achievement of humanity, and tries to shed light on their interrelation and place in modern global processes. The article also draws*

attention to the issues of the transformation of historical events into cultural heritage and the philosophical understanding of this process.

***Keywords:** philosophy of history, civilization, culture, historical thought, social development, cultural heritage, civilizational approach, philosophical analysis, Eastern and Western thought, historical processes, spirituality, global processes.*

Kirish

Tarix insoniyat ongining chuqur qatlamlariga singib ketgan murakkab va ko‘p qirrali jarayondir. Uni oddiy voqealar ketma-ketligi sifatida emas, balki mazmun va maqsadga ega bo‘lgan rivojlanish shaklida anglash tarix falsafasining asosiy vazifasidir. Tarix falsafasi insoniyatning o‘tgan hayotini tushunish, undagi qonuniyatlar va davriy o‘zgarishlarni anglash orqali kelajak sari yo‘l ochishga xizmat qiladi.¹ Ayniqsa, sivilizatsiya va madaniyat tushunchalari tarixiy jarayonlarning asosi sifatida markaziy o‘rin tutadi. Sivilizatsiya jamiyatning moddiy va siyosiy taraqqiyot darajasini ifodalasa, madaniyat — bu insoniyatning ruhiy, axloqiy va estetik qadriyatlarini o‘z ichiga oluvchi muhim tushunchadir. Mazkur maqolada tarix falsafasi nuqtai nazaridan sivilizatsiya va madaniyatning o‘zaro bog‘liqligi, ularning tarixiy jarayonlardagi o‘rni va insoniyat taraqqiyotiga qo‘shgan hissasi falsafiy tahlil qilinadi.²

¹ Abduvokhidov, M. (2020). Oilaviy munosabatlar va axloqiy me'yorlar. Toshkent: Akademiya nashriyoti.

² Karimov, A. (2018). Yoshlar tarbiyasi va jamiyatdagi o‘rni. Toshkent: O‘zbekiston yozuvchilar nashriyoti. SJIF:5.219

Asosiy qism

Tarix falsafasi — bu tarixiy voqealarni yuzaki bayon qilishdan ko‘ra chuqurroq, ularning mohiyatini, sabab-oqibat munosabatlarini va insoniyat taraqqiyotidagi o‘rnini anglashga qaratilgan falsafiy tahlildir. U tarixiy jarayonlarni faqat faktlar ketma-ketligi sifatida emas, balki ularning ichki harakatlantiruvchi kuchlarini ochib berishga harakat qiladi. Bu yondashuvda sivilizatsiya va madaniyat tushunchalari muhim nazariy kategoriyalar hisoblanadi.

Sivilizatsiya — bu insoniyat taraqqiyotining ma’lum bosqichini ifodalovchi ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy va texnologik yutuqlar majmuasidir. Bu tushuncha ko‘pincha moddiy taraqqiyot bilan bog‘liq bo‘lsa-da, u ayni paytda madaniyat bilan chambarchas bog‘liqdir. Sivilizatsiyaning o‘sishi jamiyatda mehnat taqsimotining chuqurlashuvi, boshqaruv tizimining takomillashuvi, yozuv, qonun va ta’lim tizimlarining shakllanishi kabi jarayonlarni o‘z ichiga oladi.

Madaniyat esa insoniyatning ruhiy-axloqiy, estetik va ilmiy merosini ifodalaydi. U jamiyatning axloqiy mezonlari, san’at, diniy e’tiqodlari, urf-odatlar va ilmiy bilimlarida namoyon bo‘ladi. Madaniyat o‘zining davomiyligi va uzluksizligi bilan tarixiy tajribaning avloddan-avlodga o‘tishini ta’minlaydi.³

Falsafa nuqtai nazaridan qaraganda, sivilizatsiya va madaniyat o‘zaro bog‘liq, biroq mustaqil tushunchalardir. Ba’zi holatlarda jamiyat texnologik va siyosiy jihatdan rivojlangan bo‘lsa-da, madaniy jihatdan inqirozga yuz tutgan

³ Mahmudov, U. (2022). “Oilaviy axloq va jamiyat taraqqiyoti”. Ijtimoiy fanlar jurnali, 34(2), 56-70. SJIF:5.219

bo'lishi mumkin. Shu sababli tarix falsafasi bu ikki tushuncha o'rtasidagi muvozanat va ziddiyatlarni tahlil etishga alohida e'tibor qaratadi.⁴

Sharq va G'arb tafakkurida bu masalalarga yondashuv farq qiladi. Sharq mutafakkirlari, jumladan, Ibn Xaldun, madaniy taraqqiyotni axloqiy-ruhiy asoslar bilan bog'lagan bo'lsa, G'arb faylasuflari (masalan, Osvald Shpengler yoki Toynbee) sivilizatsiyalar tarixini tsiklik va davriy tusda ko'rganlar. Ular sivilizatsiyalar tug'iladi, gullab-yashnaydi va so'ng inqirozga uchraydi degan nazariyani ilgari surganlar.

Bugungi global jarayonlarda madaniyatlararo muloqot, sivilizatsiyalar to'qnashuvi yoki uyg'unligi haqidagi g'oyalar dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Tarix falsafasi bizga hozirgi voqealarni chuqurroq tushunishga, ularni tarixiy kontekstda baholashga imkon beradi. Shuningdek, u bizni o'tmish xatolarini takrorlamaslik va ma'naviy asosda taraqqiyot sari intilishga da'vat etadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, tarix falsafasi insoniyat o'tmishini chuqur anglash, uni tushunish orqali bugungi va kelajak avlodlar uchun ma'naviy yo'l ko'rsatkich vazifasini bajaradi. Sivilizatsiya va madaniyat tushunchalari tarixiy taraqqiyotning ikki asosiy ustunidir. Sivilizatsiya jamiyatning tashqi — moddiy va siyosiy yutuqlarini ifodalasa, madaniyat uning ichki — ma'naviy va axloqiy mohiyatini belgilaydi. Ular bir-birini to'ldirib, insoniyat taraqqiyoti uchun barqaror poydevor yaratadi.⁵

⁴ Smith, J. (2016). Ethical Foundations of Marriage and Family. New York: Oxford University Press.

⁵ Brown, P. (2017). Youth Education and Moral Development. London: Routledge Publishing.

Falsafiy yondashuv asosida bu ikki tushuncha o‘rtasidagi bog‘liqlikni tahlil qilish, tarixiy tajribalarni tahlil qilish orqali hozirgi global muammolarni anglash va yechim topishga xizmat qiladi. Madaniyat va sivilizatsiya o‘rtasidagi uyg‘unlikni ta’minlash, tarix saboqlarini inobatga olib harakat qilish, insoniyatni barqaror taraqqiyot sari yetaklovchi muhim omillardan biridir.

Shu jihatdan, tarix falsafasi nafaqat o‘tmishni tahlil qiluvchi ilmiy yo‘nalish, balki bugungi dunyoni anglash va ma’naviy yetuk jamiyat qurishga xizmat qiluvchi muhim falsafiy vositadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Abduvokhidov, M. (2020). Oilaviy munosabatlar va axloqiy me’yorlar. Toshkent: Akademiya nashriyoti.
2. Karimov, A. (2018). Yoshlar tarbiyasi va jamiyatdagi o‘rni. Toshkent: O‘zbekiston yozuvchilar nashriyoti.
3. Mahmudov, U. (2022). “Oilaviy axloq va jamiyat taraqqiyoti”. Ijtimoiy fanlar jurnali, 34(2), 56-70.
4. Smith, J. (2016). Ethical Foundations of Marriage and Family. New York: Oxford University Press.
5. Brown, P. (2017). Youth Education and Moral Development. London: Routledge Publishing.